
Arif Tanović

Politički sistem Bosne i Hercegovine^{*}

Knjiga «Politički sistem Bosne i Hercegovine» druga je po redu u projektu od četiri toma u pripremi za objavljivanje. Već ta činjenica govori o poduhvatu vrijednom ozbiljne pažnje naučne i kulturne javnosti. Kada je riječ o ovoj knjizi, moglo bi se reći da ona zavređuje ne samo promociju nego i naučni simpozij interdisciplinarnog karaktera, jer je njen sadržaj slojevit i poziva na suočavanje ne samo pravnika nego i historičara, sociologa, politologa i socijalnopolitičkih filozofa.

Shodno tome, potrebno je učiniti osvrt na neke probleme i metode njihove obrade.

Najprije riječ dvije o sadržaju. Radi se o knjizi sa preko 500 stranica velikoga formata, koja ima dva glavna dijela: više od polovine su autorski tekstovi, a drugi dio je Hrestomatija, koja je zapravo autorski izbor glavnih dokumenata i značajnih tekstova, relevantnih za materiju koja se obrađuje. Tu su odluke zasjedanja ZAVNOBiH-a i AVNOJ-a, Narodne skupštine Bosne i Hercegovine, deklaracije narodne vlade BiH, prvi narodni ustav BiH, zatim značajni proglasi, zakoni i propisi.

U prvom dijelu obrađuje se ostvarivanje državnosti Bosne i Hercegovine u jugoslovenskoj Federaciji od 1943. do 1990. godine, dakle od Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a i obnove bosanskohercegovačke državnosti nakon 480 godina, otkad je pala pod osmansku vlast 1463. godine. Proces izgradnje državnosti BiH u socijalističkoj Jugoslaviji obilježen je razvojem ukupnog društveno-političkog i državnog sistema. Do 1950. godine karakteristično je administrativno centralističko upravljanje, da bi se zatim počeo uspostavljati i razvijati sistem socijalističke samoupravne demokracije.

Izgradnja državno-pravnog sistema prikazana je u sklopu općih društveno-političkih kretanja i ideološke orijentacije, objašnjavaju se uvjeti donošenja izmjene ustava i glavnih zakona, odnos normativne svijesti i

* "Politički sistem Bosne i Hercegovine" Autori: Dr. Omer Ibrahimagić i Mr. Suad Kurtćehajić

stvarnosti proturječnih društveno-ekonomskih odnosa, riječju, Scile i Haribde porađanja i uzrastanja jednog originalnog političkog sistema.

Profesor Omer Ibrahimagić, zajedno sa svojim suradnikom, magistrum Suadom Kurtćehajićem, prihvatio se velikog posla istraživanja i pokazivanja političkog, državno-pravnog sistema Bosne i Hercegovine uopće, a posebno je to što je u ovoj knjizi obrađen jedan veoma značajan period historije koji je neposredno iza nas, jedan društveni sistem koji je završen prije više od jedne decenije i koji se nudi za naučno i kritičko sagledavanje kako radi historijske istine tako i radi iskustva za iznalaženje rješenja problema u sadašnjosti i u budućnosti. Jedan politički sistem i ideologija otišli su u historiju i nostalgicari se nemaju čemu nadati. Međutim, zdrav kritički duh promišljat će to vrijeme i njegove oblike života i udruživanja, njegovu praksu proizvodnje, raspodjele i potrošnje, politički sistem i kulturne vrijednosti, i naći će mnoge iluzije, utopijske poduhvate s promašajima, sistemskim greškama i sputanim mogućnostima.

Sagledavajući to vrijeme u konkretnom historijskom kontekstu opće uvjetovanosti, zapaziti će se i uspješni dometi u raznim oblastima života i rada, što je djelo naših ljudi i vrijednosti koje pripadaju našoj baštini. Sve to je neminovno objektivno naučno preispitivati i prevrednovati te prevazilaziti nalaženjem boljih solucija i adekvatnijih oblika društvenog života. Nihilističko negatorstvo kao i ideološka apologija strani su naučnom duhu i metodi. Sa zadovoljstvom sam mogao primijetiti da su ovim autorima strane takve nedostojne krajnosti i da su proveli analitički, kritički i naučni postupak u obradi ove osjetljive i složene problematike.

Oni analiziraju normativnu društvenu svijest u formi državno-pravnih akata u određenim društveno-historijskim okolnostima razlikujući ideološko i stvarno, ali i neizbježnu povezanost i međuvjetovanost svijesti i bića, pravne svijesti kao i izraze realnih društvenih procesa i snaga.

Kad se govori o izvoru i trajanju državnosti Bosne i Hercegovine, autori se čvrsto drže provjerenih historijskih činjenica i argumenata, ostavljajući po strani mitologiju o hiljadugodišnjoj neprekidnoj državnosti Bosne i Hercegovine, jer ona je izgubljena 1463. godine, a obnovljena tek 1943. godine. Ali u tom razdoblju trajalo je ime i teritorija naroda, sa različitim oblicima upravljanja u okviru carstava: Bosanski Sandžak, Ejalet, Corpus separatum.

Zato je više nego legitimno govoriti o hiljadugodišnjoj historiji zemlje i naroda Bosne i Hercegovine, o političkom i društvenom životu u različitim uvjetima i različitim poretcima, o kulturi i civilizaciji na ovim prostorima, gdje je Bosna objekt i subjekt historijskih procesa. To nikad nije bilo idilično, harmonično i neproturječno stanje i kretanje, nego mukotrpa borba za egzistenciju i slobodu.

Isti kritički duh ogleda se i u razmatranju događaja prilikom obnavljanja državnosti Bosne i Hercegovine 1943. godine. Opisuje se pad i raspad Kraljevine Jugoslavije, u koju je Bosna i Hercegovina bila uključena kao cjelina kakva je bila pod austrougarskom upravom, da bi nakon uvođenja diktature bila razbijena podjelom na banovine, što nije zaživjelo usljed okupacije Jugoslavije. Slijedio je narodni ustanak, u kome Komunistička partija Jugoslavije ima odlučujuću ulogu i određuje mu karakter nacionalnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije. Najznačajnije bitke i političke odluke događaju se na tlu Bosne i Hercegovine, kao što su bitke na Neretvi i Sutjesci, zasjedanje AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a, te kongresi antifašističkog pokreta.

Omer Ibrahimagić u Predgovoru utvrđuje historijski značaj narodnooslobodilačke borbe i knjigu posvećuje signifikantno "Borcima za obnovu državnosti Bosne i Hercegovine 1941-1945. godine." Između ostalog, veličina toga vremena bila je borba protiv fašizma, za ljudsku i nacionalnu slobodu. Najznačajniji je politički i zapravo historijski događaj zasjedanje ZAVNOBiH-a u Mrkonjić Gradu (Varcar Vakuf) 25-og novembra 1943. godine, što je bio svenarodni sabor, koji je slobodno i bez tutorstva proglasio suverenost bosanskohercegovačke države u zajednici sa drugim članicama Federativne Demokratske Jugoslavije.

Bosna i Hercegovina se pridružuje Federaciji u svojim historijskim granicama, koje su utvrđene još na Berlinskom kongresu 1878. godine. Odlukama I. zasjedanja ZAVNOBiH-a obnovljena je državnost Bosne i Hercegovine, a na II. zasjedanju ZAVNOBiH-a u Sanskom Mostu utvrđena je zakonodavna i izvršna vlast i donesena Deklaracija o pravima građana Bosne i Hercegovine.

Dok su druge federalne jedinice konstituirane kao nacionalne države, Bosna i Hercegovina je prihvaćena kao historijska, ekonomska i kulturna zasebnost sa tri nacionalnosti. Dileme oko bosanske samostalnosti i državnosti, koje su bile ispoljene pred zasjedanje AVNOJ-a, nekoliko dana kasnije, 29-og novembra u Jajcu, kao i ranije, u pripremama tog zasjedanja, naime diskusije hoće li BiH biti autonomija priključena Srbiji odnosno Hrvatskoj ili vezana za Federaciju odnosno samostalna republika kao i ostale članice iskazale su zapravo prisutnost historijskih silnica nacionalnog hegemonizma i velikodržavnih pretenzija na bosanskohercegovačku zemlju. To nije moglo proći zahvaljujući masovnom učešću naroda u NOB-u i političkoj mudrosti Josipa Broza Tita kao i, razumije se, političkoj volji i odluci narodnih predstavnika, vijećnika na zasjedanju ZAVNOBiH-a.

Omer Ibrahimagić vrši kritičku analizu tih historijskih odluka i nalazi historijske greške u pokretu, koje su se odrazile na daljnji razvoj političkog i državnog uređenja Bosne i Hercegovine. On, naime, tvrdi da nisu tri nacije konstituirale Bosnu i Hercegovinu kao državu, nego politički narod, koji

čine Bosanci i Hercegovci sve tri etnokulturne narodne zajednice: Bošnjaci, bosanski Srbi i bosanski Hrvati. S tim u vezi, ovakve nominacije s prefiksom “bosanski” uz sve tri etničke skupine imaju dalekosežno značenje. Jer, u konstituciji BiH nisu sudjelovali svi Srbi kao nacija, svi Hrvati kao nacija, svi Muslimani svijeta ili pak svi Bošnjaci kao nacija, nego, što je bitno, bosanski Srbi, bosanski Hrvati, bosanski Muslimani ili bosanski Bošnjaci kao etnokulturne zajednice, zapravo kao građani u okviru države Bosne i Hercegovine. Dalje, autor primjećuje kako je, s obzirom da “danas u modernom svijetu nema ni jedne države u kojoj su politički suverena dva, a kamoli tri naroda”, nastala kobna greška ne vidjeti u BiH jedan jedinstven politički, tj. državni narod kao multietničku i multikulturnu zajednicu na cijelom i nedjeljivom državnom teritoriju. Prema Ibrahimagiću, historijska pogreška je i u tome što je propuštena mogućnost konstitucije bosanske nacije, a to se dogodilo upravo zato što BiH nije nastala na načelu nacionaliteta kao drugih pet federalnih jedinica, nego kao historijska zasebnost života ljudi i građana jednog naroda. Historijskom greškom profesor Ibrahimagić smatra i nepriznavanje bosanskih Muslimana kao nacije. Dok su u NOB-u bili označeni velikim slovom “M“, nakon rata je to ukinuto, a popis stanovništva 1948. godine priznavao je izjašnjavanje samo nacionalnosti, pa su se muslimani trebali opredjeljivati kao Hrvati ili Srbi, odnosno neopredjeljeni, što je ostalo na snazi sve do sedamdesetih godina. U međuvremenu, Muslimani su osjećali nelagodu u ideološkom sistemu bratstva i jedinstva i ravnopravnosti naroda i narodnosti federalne Jugoslavije kao vladajućem ideološkom principu. No, to je poznat problem. Teorijsko je pitanje historijskog determinizma, po kojem je sve što se dogodilo bilo nužno i neizbježno. Međutim, ako ljudi prave historiju, mogu praviti i greške. No uz psihološki paradoks, osjećanja i vjerovanja da se moglo postupiti drugačije, u svakom slučaju moraju se sagledati društveno-historijske uvjetovanosti.

U ovom osvrtu zadržao sam se pretežno na ZAVNOBiH-u i njegovoj interpretaciji i provedbi, a malo je ostalo da se kaže o autorovim prikazima i vrednovanju socijalističkog samoupravljanja, njegovoj ustavnopravnoj zasnovanosti i normativnom reguliranju prava i dužnosti samoupravljača. Taj period se s pravom dijeli na dvije faze: administrativno-birokratsko i centralističko upravljanje do 1950. godine i nakon toga socijalističko samoupravljanje. To nisu strogo odvojene faze, nego se međusobno isprepliću kao tendencije, gdje na kraju preovlađuje sistem samoupravljanja, kao sistem socijalističke samoupravne demokracije. Državno-pravni položaj Bosne i Hercegovine se mijenjao. Formalno ravnopravna sa drugim republikama, uvijek se iznova morala izboriti za svoju stvarnu ravnopravnost. To je značajno uspjela sedamdesetih godina, kada izrasta u veoma važnog subjekta u Federaciji. Njeno uspravljanje na političkom i

državnom planu praćeno je zapaženim ekonomskim prosperitetom, društvenim slobodama i kulturnim stvaralaštvom.

Socijalistićko samoupravljanje bilo je radikalna, zapravo revolucionarna ideja:

“Fabrike radnicima, zemlja seljacima”, inspirirana Pariškom Komunom i Lenjinovim sovjetima, sa dosta idealizma i utopizma s obzirom na realne društveno-ekonomske uvjete.

Normativno komplicirana struktura, u koju je ugrađena ideja odumiranja države, a zadržana funkcija birokracije i uloga jedne politićke partije (SKJ i njenih vođa), što je odredilo pečat autoritarnog sistema uloga. Autori ove knjige podrobno su izložili normativni aspekt tog poretka. Smatram to veoma znaćajnim i za daljnja istraživanja.

Na kraju ćestitam Omeru Ibrahimagiću i njegovom suradniku Suadu Kurtćehajiću na ovako znaćajnom ostvarenju i, razumije se, “Magistratu”-kao izdavaću.